

Savunma İş Birliği Kapsamında Türkiye-Somali İlişkileri: Türksom Askeri Eğitim Merkezi Örneği

Cihan DABAN*

Hayati AKTAŞ**

ÖZ

Bu çalışma, uluslararası siyasetin yakından takip ettiği TÜRK SOM'u veya Somali'deki adıyla Somali Türk Görev Kuvveti Komutanlığına odaklanmaktadır. Bir askerî eğitim merkezi olan TÜRK SOM, Türkiye-Somali ikili ilişkilerinin savunma iş birliği kapsamındaki önemine vurgu yapmaktadır. BM Somali Operasyonu kapsamında Türkiye ilk kez 1993-94 yıllarında Somali'de asker konuşlandırmıştı. Yine BM'nin talebi üzerine NATO'nun aldığı bir kararla Somali'nin doğu kesiminde Dünya Gıda Programı gemilerine refakat etmek amacıyla Ekim-Aralık 2008 tarihleri arasında NATO Daimî Deniz Görev Grubu-2 Müttefik Destek Harekâtı kapsamında Türk Deniz Kuvvetlerinden bir fırkateyn ile görev yapmıştır. BM ve NATO'dan bağımsız olarak, 2010 yılında Türkiye ile Somali arasında Askeri Alanda Eğitim, Teknik ve Bilimsel İş birliği Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma kapsamında Türkiye, 2017 yılında Somali'de TÜRK SOM Askeri Eğitim Merkezi'ni inşa etmiştir. Başkent Mogadişu'da inşa edilen TÜRK SOM Askeri Eğitim Merkezinin amacı, Somali Silahlı Kuvvetlerine mensup askerlere eğitim vermek, askerlerin terörle mücadele etmesini sağlamak ve Somali iç güvenliğini korumak olmuştur. Türkiye ile Somali arasında Savunma ve Ekonomik İş birliği Çerçeve Anlaşması Şubat 2024'te imzalanarak ikili ilişkilerde güven yeniden tazelenmiştir. Bu bilgiler ışığında makale, Türkiye-Somali ikili ilişkilerinin tarihsel boyutundan savunma iş birliği boyutuna kadar olan süreci incelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Somali, Savunma İş Birliği, TÜRK SOM.

Başvuru / Kabul: 12 Şubat 2024 / 23 Mart 2024

TÜRKİYE-SOMALIA RELATIONS WITHIN THE SCOPE OF DEFENCE COOPERATION: THE CASE OF TURKSOM MILITARY TRAINING CENTRE

ABSTRACT

This study focuses on TURKSOM or Somali Turkish Task Force Command in Somalia, which is closely followed by international politics. As a military training centre, TURKSOM emphasizes the importance of Türkiye-Somalia bilateral relations within the scope of defence cooperation. Within the scope of the UN Somalia Operation, Türkiye had deployed troops in Somalia for the first time in 1993-94. Again, upon the demand of the UN, NATO's took a with decision to accompany the World Food Programme ships in the eastern part of Somalia with a frigate from the Turkish Naval Forces within the scope of NATO Permanent Naval Task Group-2 Operation Allied Support between October-December 2008. Independent of the UN and NATO, a Military Training Cooperation Agreement was signed between Türkiye and Somalia in 2010. Within the scope of this agreement, Türkiye built the TÜRK SOM Military Training Centre in Somalia in 2017. The aim of the TÜRK SOM Military Training Centre, which was built in the capital

*Dr. Öğr Üyesi, Mersin Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Uluslararası Siyaset Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi, E-mail: dabancihan@gmail.com, ORCID Numarası: [0000-0002-2890-2415](https://orcid.org/0000-0002-2890-2415)

**Prof. Dr. Akdeniz Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Siyasi Tarih Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi, E-mail: hayatko@yahoo.com, ORCID Numarası: [0000-0001-8474-8590](https://orcid.org/0000-0001-8474-8590)

Mogadishu, was to provide training to Somali soldiers, to enable them to counter terrorism and to protect Somalia's internal security. The Defence and Economic Cooperation Framework Agreement between Türkiye and Somalia was signed in February 2024, renewing confidence in bilateral relations. In the light of this information, the article examines the process from the historical dimension of Türkiye-Somalia bilateral relations to the defence cooperation dimension.

Keywords: Türkiye, Somalia, Defence Cooperation, TURKSOM.

Received / Accepted: 12 February 2024 / 23 March 2024

EXTENDED ABSTRACT

Türkiye-Somali relations can be traced back to the Ottoman-Adal Sultanate. With this aspect, in bilateral relations, there is a close commitment. The fact that colonialism has taken place in the African continent in general and Somalia in particular has also negatively affected bilateral relations. In the 1960s, many African nations gained independence. One of these was Somalia. Somalia obtained its independence in 1960. During this period, Türkiye started to establish political and diplomatic relations with all African countries that gained their independence. Türkiye established both political and diplomatic relations with the Republic of Somalia in September 1965. With the decision of the Council of Ministers, Türkiye opened its Embassy in Mogadishu, the capital of Somalia, in 28 February 1979. At the time Türkiye embassy was opened, Somalia had been defeated by Ethiopia in the Ogaden War and was in a great crisis. Despite this, Türkiye has not severed bilateral relations with Somalia. The loss of the war caused a major crisis in Somalia. It soon led to civil unrest and then to conflict. The then President Mohamed Siyad Barre was not successful in calming the unrest in the country, so he had to leave the country in 1991.

Somalia is inhabited by a large number of tribes and clans. For this reason, many of the people who wanted to replace Barre as head of state were tribal members, and they had a political dispute among themselves. The process that started with political disagreement caused many problems to deepen in Somalia. It has led to the deepening of many problems, from political strife to economic collapse, from social inadequacy to cultural disagreement, from security problems to internal conflict. Until 2011, there was a political vacuum in Somalia. During this period, new organisations also emerged. Al-Shabaab terrorist organisation became one of these formations. Founded in 2006, al-Shabaab was recorded as a dangerous organisation not only within Somalia but also for the countries in the region.

While such an environment was prevailing in Somalia, Türkiye entered into co-operation with Somalia in many fields (military, economic, socio-cultural, etc.), especially in political and diplomatic relations. One of the agreements signed within the scope of cooperation was the defence

Savunma İş Birliği Kapsamında Türkiye-Somali İlişkileri: Türksom Askeri Eğitim Merkezi Örneği

cooperation agreement. Under this agreement, Türkiye started the construction of the TÜRKSOM Military Training Centre in 2015 and completed its construction in 2017. The TÜRKSOM Military Training Centre was inaugurated in September 2017. TURKSOM, which was opened in Mogadishu, is responsible for training Somali soldiers to ensure the security of the country. As one of Türkiye's largest military training centres abroad, TÜRKSOM is also considered important by the Somali authorities. In the aftermath, the young Somali soldiers who receive training here go to Türkiye after they finish their training and complete their final training stages here. After this stage, they take part in the Somali National Army.

The Somali authorities determine whom will receive training at the TÜRKSOM Military Training Centre. More precisely, Türkiye does not interfere in the decision on whom will be trained at TÜRKSOM. Türkiye's stance in taking such a decision is due to the fact that it recognises Somalia as a fully independent and sovereign actor and does not want to interfere in its internal affairs. Even this political decision improves Türkiye-Somalia bilateral relations in a positive aspect. Although the Somali administration has a positive attitude towards the TÜRKSOM Military Training Centre, it is also known that it has been subjected to negative criticism by the opposition. In actually, negative criticism from the opposition should be taken for granted, because one of the main tasks of the opposition is to criticise all policies of the governments. Somalia government's decision to allow the establishment of the TÜRKSOM Military Training Centre in Somalia stems from its trust in Türkiye and its belief in its full support. Especially since 2010, Türkiye has been providing significant support to Somalia's development and reconstruction. With this aspect, many conferences and meetings have been organised. In international conferences and meetings, Türkiye has supported/is supporting the voice of Somalia and the establishment of peace and security in Somalia. Türkiye with its high-level officials made the most comprehensive visit to Somalia is an indication of the extent to which Türkiye values the country.

In short, within the scope of defence cooperation, the reinforcement of Türkiye-Somali bilateral relations with the TÜRKSOM Military Training Centre has shown that the two countries are in friendly relations both in the regional, continental and global arena. Over the years of friendly relations difficulties and opportunities have arisen, but the opportunities have outweighed the difficulties.

GİRİŞ

II. Dünya Savaşı sırasında ABD Başkanı Franklin D. Roosevelt ile İngiltere Başbakanı Winston S. Churchill, 12 Ağustos 1941 tarihinde Kanada’da New Foundland açıklarında “Prince of Wales” savaş gemisinde bir görüşme gerçekleştirdiler. Görüşmede aldıkları kararları yazılı olarak 14 Ağustos 1941 tarihinde Atlantik Bildirisi’yle kamuoyuna duyurdular. Bildiri, yeni bir uluslararası düzenin kurulmasını öngörüyordu (Hazar 2018: 133). Atlantik Bildirisi göz önünde bulundurularak 24 Ekim 1945 tarihinde ABD’nin San Francisco şehrinde yeni bir örgüt kuruldu. Birleşmiş Milletler (BM) adıyla ilan edilen bu örgütün en önemli ilkelerinden biri sömürge düzenine son vermek ve self determinasyon sürecini başlatmak oldu (Hatcho 2003: 123-125).

Churchill’in kaleme aldığı *The Second World War: War Comes to America* başlıklı eseri de bu dönemin koşullarına değinmektedir. Churchill eserinde, ABD ile İngiltere’nin toprak elde etmekten vazgeçmesi, egemen haklarından ve öz-yönetim hakkından zorla yoksun bırakılmış halkların haklarının kendilerine iade edilmesi için birlikte hareket edilmesi gerektiğinin altını çizmektedir (Churchill 1965: 57-61). II. Dünya Savaşı’ndan sonra Afrika’da başlayan bağımsızlık hareketleri kısa sürede kıtanın geneline yayıldı. 1960 yılında ise birçok Afrika halkı bağımsız birer egemen devlet statüsüne kavuşmuştur. Bu sırada BM Genel Kurulu tarafından da bazı girişimler oldu. Bilhassa 14 Aralık 1960 tarihindeki BM Genel Kurulu kararı oldukça önem taşımaktadır; çünkü BM Genel Kurulu’nun bu tarihli 1514 sayılı Karar Tasarısı’na göre; “Sömürge Ülkelerine ve Halklarına Bağımsızlık Verilmesine İlişkin Bildirge’nin” ivedilikle uygulanması istenmiştir (United Nations 1960).

Bu Karar Tasarısı ile BM, self determinasyon hakkının temelini oluşturmuştur. Daha açık bir ifadeyle sömürgeleşmiş bölgelerdeki halkların bağımsız olma hakkının tanınması gerektiğinin altını çizmiştir. Nitekim bu halkların yıllarca sömürgeci devletlerin egemenliğine ve işgaline terk edilmiş olması, temel insan haklarının ihlal edildiğine kanaat getirilmiş ve BM’nin kurucu yasasına da aykırı olduğu vurgulanmıştır. Bu doğrultuda BM Antlaşması’nın IX kısmında yer alan 55. madde uyarınca “*Uluslar arasında, halkların hak eşitliği ve kendi geleceklerini kendilerinin belirlemesi ilkesine saygı üzerine kurulmuş dostça ilişkiler geliştirmek ve dünya barışını güçlendirmek için diğer uygun önlemleri almak*”, ilkesiyle self determinasyon hakkının güvence altına alındığı da bildirilmiştir (URL-1 1945: 11).

Savunma İş Birliği Kapsamında Türkiye-Somali İlişkileri: Türksom Askeri Eğitim Merkezi Örneği

BM Genel Kurulu'nun self determinasyon kapsamında ele alıp kabul ettiği önemli kararlardan biri de ham madde kaynaklarıyla ilgilidir. 14 Aralık 1962 tarihinde “Doğal Kaynaklar Üzerinde Sürekli Egemenlik” konulu toplantıda kabul edilen 1803 Sayılı Karar Tasarısı bu açıdan önemlidir (United Nations 1962). Nihayetinde bu tasarı ile doğal kaynaklar üzerindeki egemenlik hakları, self determinasyon kapsamında ulusların kendi kararlarına bırakılmasını öngörmüştür. Hem 1514 hem de 1803 Sayılı Karar Tasarıları doğrultusunda sömürge halklarının bağımsızlık mücadelesinin geniş bir yankı uyandırdığı, sömürgeci devletlerin de bu mücadele karşısında geri adım attığı Afrika bağımsızlık hareketlerinde görülmüştür (Hazar 2018: 187-190).

Bağımsızlıklarını kazanan ve elde eden Afrika halklarının 25 Mayıs 1963 tarihinde Etiyopya'nın başkenti Addis Ababa'da bir araya gelerek kurdukları Afrika Birliği Örgütü büyük bir öneme sahiptir. Bu yılın sonunda 32 Afrika ülkesi bağımsız birer devlet olarak örgüte katıldı. Örgütün en önemli ilkeleri arasında sömürge düzenine son vermek, bağımsızlığını kazanan ülkeleri tanımak ve sınırları korumak yer aldı (URL-2 2019: 14-15). Başka bir ifadeyle Afrika Birliği Şartı'nın *Afrika Devletleri Arasında Sınır Anlaşmazlıkları* başlığının alt kategorisinde yer alan “*bağımsızlığını kazanan ülkelerin sınırlarına saygı gösterilecek ve önceden çizilmiş suni sınırlar kabul edilecektir*” (URL-3) ilkesi öncelikli oldu.

Başlangıçta herhangi bir sorun teşkil etmeyen bu ilke, sonrasında kriz, şiddet, çatışma ve savaşların habercisi oldu; çünkü sınırlar hiçbir toplumun değerleri göz önünde bulundurulmadan, onların rızası alınmadan çizilmişti. Daha net bir ifadeyle aynı topraklarda ve sınırlarda yaşayan homojen yapıları toplumlar sömürgeciler tarafından bölünmüştü. Bağımsızlığın kazanılmasıyla birlikte bu toplumlar, sömürge öncesi sınırlara kavuşmayı bekliyorlardı; ancak Afrika Birliği Örgütü tarafından *önceden çizilmiş suni sınırlar kabul edilecektir* kararının kabul görmesi sınır anlaşmazlığı üzerine yeni bir çatışmaya sebebiyet verdi. Bu çatışma ise “uti possidetis” olarak bilinen *hangi topraklara sahipsen o topraklara sahip çık* sorununa/çatışmasına dönüştü (Ataöv 1977: 562-569).

Afrika Birliği Örgütü liderleri, haritaların etnik kökenlere göre yeniden çizilmesinin kıtanın istikrarını bozacağı endişesinden dolayı toprak bütünlüğü ilkesine başvurmuşlardır. Bu ilke Afrika Birliği Örgütü Şartı'nın 2. ve 3. maddelerinde yer almıştır. 2. madde üye devletlerin egemenliklerini, toprak bütünlüklerini ve bağımsızlıklarını korumaya yönelik iken, 3. madde; var

olan sınırlara saygı gösterme taahhüdüne yöneliktir. Afrika Birliği Kurucu Şartı da aynı ilkeleri içermektedir. 3. maddenin (b) bendi; egemenliğin, toprak bütünlüğünün ve bağımsızlığın korunmasından bahsederken, 4. maddenin (b) bendinde ise uti possidetis ilkesi yer almaktadır (Musau 2022: 225-226).

Aslında 1964 yılında Kahire’de düzenlenen Devlet ve Hükûmet Başkanları Konferansı önemlidir; çünkü konferansta “uti possidetis” kavramı temel ilke olarak ele alınmış ve Afrika Birliği Örgütü üye ülkeler tarafından da kabul görmüştür. Bu ilke her ne kadar kabul görse de üye ülkeler arasında yaşanan sınır anlaşmazlığı sorununa çözüm olamamıştır. Somali-Etiyopya arasında gerçekleşen Ogaden Savaşı bu hususta önemli bir örnektir. Bugünkü Etiyopya’nın sınırlarında yer alan Ogaden bölgesi, aslında sömürge öncesi dönemde Somali’nin bir parçasıydı. 1969 yılında darbeye iktidara gelen Mohamed Siad Barre’nin politikalarından biri de Ogaden bölgesini geri almaktı (Daban 2017: 257-259). Bu nedenle Somali-Etiyopya arasında “uti possidetis” kaynaklı sorun yaşanmış ve kısa sürede Ogaden Savaşı’na dönüşmüştür. 1977-78 yıllarında yaşanan Ogaden Savaşı’nda Somali yenilgiye uğramıştır. Savaş yenilgisi Somali’de iç karışıklığa, siyasi istikrarsızlığa ve ekonomik çöküşe sebebiyet vermiştir. 1991 yılında ise Barre’nin ülkeyi terk etmek zorunda kalmasına neden olmuştur. Barre sonrası Somali’deki genel durum daha da kötüleşmiştir. Ülkenin bölünmesi (Somaliland-Puntland), iktidar kavgaları, kabileler arası çatışmalar, korsancılık faaliyetlerinin artması, terörizm gibi birçok olumsuzluklar ortaya çıkmış ve temelde ciddi bir güvenlik sorununa dönüşmüştür (Elmi 2012: 55). Ülke güvenliğini tehdit eden en büyük sorun ise gelecekte terör eylemlerini gerçekleştirecek olan grupların bu dönemde ortaya çıkmasıdır. Kuruluşu 2006 yılında gerçekleşen; ancak tarihsel faaliyetleri 2000 yılı öncesine dayanan El-Şebab örgütü bu kapsamda yer almaktadır (Tareke 2000: 636-639).

2011 yılına kadar Somali’de istikrarlı bir hükûmet kurulamamıştır. Bu nedenle El-Şebab örgütünün faaliyetleri ne denetlenebilmiştir ne de geniş çapta yayılmasına engel olunabilmiştir. 2011 yılı itibariyle Somali’de bir önceki yıllara göre hem kurumsal ve yerleşik düzen hem de hükûmet kanadı oturtulmaya başlanmıştır. Bunun üzerine hükûmet, başta terör grupları olmak üzere ülkedeki diğer sorunlara da yönelerek çözüm arayışına girmiştir. Özellikle Somali güvenliğini tehdit eden ve hükûmetin faaliyetlerini olumsuz etkileyen korsancılara ve El-Şebab’a karşı ayrıca mücadele etmektedir (Daban 2023: 519-525).

Savunma İş Birliği Kapsamında Türkiye-Somali İlişkileri: Türksom Askeri Eğitim Merkezi Örneği

Bu mücadeleyi kıta dışı ülkelerle imzalamış olduğu savunma iş birliği antlaşmaları kapsamında güçlendirme ihtiyacı duymuştur. Kıta dışı ülkelere biri de Türkiye Cumhuriyeti'dir. Somali, Türkiye ile savunma iş birliği antlaşmaları kapsamında güvenliğini korumak amacıyla Türkiye'nin Somali'de askerî eğitim birliği kurmasına, askerlerini eğitmesine izin vermiştir. Bu bilgiler ışığında makale, savunma iş birliği kapsamında Türkiye'nin Somali'deki TÜRK SOM ya da Somali Türk Görev Kuvveti Komutanlığı adıyla da bilinen Askeri Eğitim Merkezini kaleme almaktadır.

Savunma İş Birliği Kavramı Üzerine Kısa Bir Anlatım

Savunma, bir devletin milli bekasını, egemenliğini, bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü her türlü tehdit ve saldırılara karşı muhafaza etmesidir. Bazen bir devlet tüm bu unsurları muhafaza etmede veya savunmada yetersiz kalabilmektedir. Bu nedenle başka devletlerden destek almak ve birlikte hareket etmek amacıyla anlaşma yaparlar. Bu açıdan devletler, ulusal ve uluslararası güvenliği korumak adına savunma iş birliğine önem vermişlerdir. Hatta tüm dünya devletlerinde bu hususta savunma bakanlıkları da mevcuttur. Savunma Bakanlığı başta müttefikleri olmak üzere diğer dost ve kardeş ülkelerle uluslararası güvenliği sağlamak ve bu konuda teşvik etmek için bir dizi faaliyet yürütür. Bu faaliyetler kapsamında güvenlik yardımları, lojistik iş birliği, silah iş birliği, askeri iş birliği, askeri eğitim iş birliği, ekonomik ve siyasi iş birliği gibi birçok ikili ilişkiler yer alabilmektedir. Bunlar arasında askeri iş birliği ve askeri eğitim iş birliği alanları daha ön planda olmaktadır (Güler ve Kışman 2020: 89-90).

Askeri İş Birliği

Askeri diplomasinin önemli bir bileşenidir. Askeri iş birliği kapsamında anlaşma yapan devletler, güvenliklerini korumak adına saldıran devlet(ler)e karşı birlikte hareket ederler. Bu yönüyle de kriz, çatışma ve savaş gibi durumlarda ortak hareket etme, operasyonlara katılma ve birbirlerine destek verme eylemlerini de içerir. Saldırıya karşı bir olmayı hedeflerken aynı zamanda barışın sağlanmasına dair girişimlerde de bulunabilmektedirler. Bu gibi anlaşmalar, esasında, stratejik güvenlik ilişkilerini de geliştirir ve güçlendirir, dolayısıyla ortak güvenlik endişelerinin giderilmesinde de yardımcı olur. İkili ve çok taraflı askeri iş birliği anlaşmalarında savunma ilişkilerinin çeşitlendirildiği de gözlemlenebilmiştir. Nitekim askeri eğitim iş birliği aşaması bu kapsamdadır (Doğan 2014: 72-75).

Askeri Eğitim İş Birliği

Savaşların hatta çatışmaların çoğu belli bir toprak parçası üzerinde egemenlik tesis etmek isteyen devletlerin politik kararlarından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle toprak, uluslararası sistemde taşıdığı önem itibarıyla merkezi bir yere sahiptir. Bilhassa ham madde kaynaklarınca zengin olan topraklarda çatışmalar daha şiddetlidir. Bu çatışmalar ise bazen ordu/silahlı kuvvetler bazen de terör grupları tarafından ortaya çıkmaktadır. Hem sınırlarını korumak hem de orduyu geliştirip güçlendirmek adına birçok devletin başvurduğu yöntemler vardır. Bu yöntemlerden biri de askeri eğitim iş birliği yöntemidir. Bazı devletler kendi sınırlarını korumakta ve iç karışıklığı gidermekte yetersiz kalabiliyor. Bu nedenle dost, kardeş veya müttefik devletlerden askeri eğitim amaçlı destek alabilmektedirler. Bu desteği ise uluslararası hukukun gerektirdiği ilkeler doğrultusunda askeri eğitim iş birliği çerçevesinde imzalanan bir dizi anlaşmayla sağlayabilmektedirler (Goldstein ve Pevehouse 2015: 263-264).

Askeri eğitim iş birliği anlaşması kapsamında destek isteyen ülkenin askerlerine eğitim verilir. Bu eğitim hem destek isteyen hem de destek veren ülkelerde verilebilir. Eğitimin amacı destek isteyen ülkenin askerlerine; toprak bütünlüğünü koruyabilmesini, terör gruplarına karşı mücadele edebilmesini, dıştan gelebilecek olası bir saldırıya karşı koyabilmesini öğretmektir. Söz konusu eğitim verilirken eğitim veren bazı ülkeler, destek isteyen ülkelerin belirledikleri askerleri değil, kendilerinin belirleyecekleri askerlere eğitim vermek isteyebiliyorlar. Oysaki bu seçenek destek isteyen ülkenin içişlerine karışmak anlamına gelmektedir. Bazı ülkeler ise destek isteyen ülkelerin belirleyecekleri askerlere eğitim vermeyi isteyebilmektedir, dolayısıyla olması gereken seçenek ise budur. Bu tür eğitimler askeri merkezlerin veya üslerin kurulmasıyla verilmektedir (URL-4).

Askeri Merkezler

Askeri merkezler hem güvenlik ve savunma hem de siyasi ve iktisadi açılardan oldukça önemlidir. Askeri merkez bir yerleşkeyi ifade eder. Bu yerleşke hangi devlete ait ise o devletin askeri birliği ve personeli ile iş birliği yaptığı diğer devletin askerleri bulunur. Ordunun himayesinde olan bu merkezlere giriş yapmak belirli yasalara göre düzenlenmiş ve sınırlandırılmıştır. Askeri birlik ve personelinin eğitim aldığı ve tatbikatlar gerçekleştirdikleri bu yerlere komuta merkezi de denilmektedir. Operasyonlara yönelik eğitimlerin verildiği bu merkezlerde, üs dışı; yani başka devletlerden de askeri destek ve yardım alınabilmektedir. Merkezler kabaca üç ana koldan

Savunma İş Birliği Kapsamında Türkiye-Somali İlişkileri: Türksom Askeri Eğitim Merkezi Örneği

oluşmaktadır. Hava, Kara ve Deniz'dir. Askeri Havacılık faaliyetlerine Hava Üssü, kara harekâtı çerçevesinde olanlara Kara Üssü denilirken askeri gemilerin faaliyetlerine de Deniz Üssü denilmektedir (Duman ve Ferlengez 2018: 97-100).

Oluşum itibariyle askeri merkezler birçok unsurdan meydana gelmektedir. Garnizon, cephanelik, askeri karakol, askeri tedarik zinciri yönetimi, askeri kamp, ikmal deposu, tahkimat/istihkâm, tersane, otopark, ateş destek üssü, askeri eğitim alanı, ana operasyon üssü ve ileri operasyon üssü gibi birçok unsur bulunmaktadır. Kışla, karargâh, askeri birlik, harp akademisi veya askeri kurumların bulunduğu ve garnizon denilmektedir. Bu unsurlar göz önünde bulundurularak genel bir değerlendirme yapıldığında askeri merkezlerin ne ölçüde tam teşekküllü bir oluşuma sahip olduğunu açık bir şekilde göstermektedir (URL-5 2010).

20. yüzyılın en kanlı savaşlarından biri, şüphesiz, II. Dünya Savaşı'ydı. Bu savaş devam ederken Amerika Birleşik Devletleri (ABD) tarafından bir askeri üssün kurulmasına karar verildi. 1942 yılında ABD kendi sınırlarında Texas eyaletine bağlı Killeen'da kendi ordusuna ait büyük bir askeri üs kurdu. Bu üsse, dönemin Konfedere Generali John Bell Hood'un isminden hareketle Fort Hood ismi verildi. Fort Hood Askeri Üssü dünyanın en büyük askeri üssü olarak da bilinmektedir. Soğuk Savaş'ın başladığı dönemlere denk gelmiş olması o dönem için başta Fort Hood üssü olmak üzere daha sonra kurulan üslerin çoğunun stratejik uygulamaları sert güce tabi olmuştur. Ancak Soğuk Savaş sonrası dönemde kurulan üslerin veya merkezlerin yumuşak güç temelinde bir stratejik yöntem izledikleri ileri sürülebilir. Çin'in bu konudaki stratejik yöntemleri esas alındığında yumuşak güç ekseninde hareket ettiği görülmektedir. Yani üs kursa da önceliğini ekonomik yardım paketlerine ayırmaktadır. Türkiye'nin sınır dışı askeri eğitim merkezleri incelendiğinde bu merkezlerin "barışı destekleme", "terörle mücadele" ve "güvenliği sağlama" faaliyetlerinde bulunduğu anlaşılacaktır. Bu durumu detaylandırmak amacıyla Türkiye'nin askeri eğitim birliklerine yönelik kısa bir analiz yapılması yerinde olacaktır (Jones 2021: 8-10).

Türkiye'nin Yurt Dışı Askeri Eğitim Birlikleri Üzerine Genel Bir Bakış

Bir ülkenin askeri üssü genellikle sınır aşırı yapılanmasıyla ilgilidir. Bu yapılanma askeri tesislerle ön plana çıkmaktadır. Bilindiği gibi askeri üsler çeşitli isimlerle anılmaktadır. Deniz aşırı askeri üs, ileri üs, sınır aşırı askeri üs, kara/deniz/hava unsur komutanlığı ile yurtdışı askeri varlığı gibi isimlerle ifade edilmektedir. Bir devletin kendi sınırları dışında başka bir devletin sınırlarında

konuşlandırdığı ve yönettiği bu üslere veya merkezlere askeri tesisler adı verilmektedir. Bu yönüyle Türkiye'nin uluslararası arenadaki askeri girişimleri ele alındığında Irak, Suriye, Somali, Lübnan, Afganistan, Katar, Mali, Orta Afrika Cumhuriyeti, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Bosna-Hersek, Kosova, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), Azerbaycan, Arnavutluk ve Sudan olmak üzere çeşitli ülkelerde askeri varlığı söz konusudur (Ok 2019: 125).

Elbette ki bunların hepsi askeri üs olarak kabul edilmemektedir. Türkiye'nin birçok ülkede asker bulundurmasında BM ve NATO kapsamında imzalanan anlaşmalar uyarınca sağlanmıştır (Eyryce-Tepeciklioğlu v.d. 2018: 609). Bazı ülkelerdeki asker sayısının yüzden az olmasının nedenlerinden biri de bundan kaynaklıdır. BM ve NATO dışında Türkiye'nin kendi kararlarıyla asker bulundurduğu ülkeler de söz konusudur. Irak, Suriye, Somali, Katar, Libya ve KKTC bu ülkelerdendir. Türkiye, dost ve müttefik olarak ifade ettiği ülkelerle imzaladığı anlaşmalar çerçevesinde Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) eğitim kurumlarında birçok Misafir Askeri Personele eğitim vermiştir. TSK'nın resmi internet sayfasına göre Türkiye, bugüne kadar 60'tan fazla ülkeden yaklaşık 50 bine yakın askeri personele askeri eğitim desteği sağlamıştır (URL-6).

Türkiye'nin KKTC dışında askeri merkez kurduğu ve asker bulundurduğu toplam 13 ülke vardır. En aktif olduğu ülke sayısı yedidir. Irak, Suriye, Somali, Katar, Azerbaycan, Arnavutluk ve Bosna-Hersek bu ülkelerdendir (Euronews 2020). Türkiye'nin bu ülkelerdeki faaliyetlerinin amacı birbirinden farklıdır. Irak'ta ve Suriye'de başta PKK (Partiya Karkerên Kurdistan/Kürdistan İşçi Partisi) terör örgütü olmak üzere diğer tüm terör örgütlerine karşı sınırları ve ülkenin güvenliğini korumak adına bu ülkelerde askeri merkezler kurmuştur (Muslu 2019: 8-11).

Somali'deki iç karışıklıktan dolayı oluşan istikrarsızlık ve ortaya çıkan terör örgütlerine karşı Somali devletinin güvenliğini sağlamak ve korumak amacıyla askeri eğitim merkezi inşa edilmiş ve Somalili askerlere eğitim vermeye başlanmıştır. Katar'da da askeri merkezi bulunan Türkiye'nin, burada bulunmasının temel amacı Katar'a karşı Körfez ülkelerinin uygulamış olduğu yaptırımlar ve askeri tehditlerden kaynaklıdır. Azerbaycan'daki Türk askeri merkezinin temel görevi Azeri askerlere eğitim vermek olmuştur. Arnavutluk'ta da Türk askeri merkezi bulunmaktadır. Savunma İş Birliği kapsamında 1997'de kurulan bu merkez, bu yıldan günümüze kadar varlığını devam ettirmektedir. Türkiye'nin askeri merkez bulundurduğu ülkelerden bir diğeri de Bosna-Hersek'tir. Bosna-Hersek'teki Türk askeri merkezi Uluslararası Barış Gücü kapsamında

Savunma İş Birliği Kapsamında Türkiye-Somali İlişkileri: Türksom Askeri Eğitim Merkezi Örneği

bu ülkede barış ve istikrarın sağlanması için bulunmakta olup Bosna-Hersek Silahlı Kuvvetlerine askeri eğitim vermektedir (Ok 2019: 133-137).

Türkiye'nin askeri merkezleri dışında askeri varlığının bulunduğu ve bulundurduğu ülkeler de vardır. Lübnan, Afganistan, Mali, Orta Afrika Cumhuriyeti, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Kosova, Libya ve Sudan'dır. Türkiye Lübnan'da BM Geçici Görev Gücü kapsamında asker bulundurmaktadır. Afganistan'da asker bulundurmuş olmasının sebeplerinden biri 11 Eylül 2001 terör saldırısının yaşanmış olmasıdır. 11 Eylül saldırılarından dolayı BM'nin kararıyla NATO misyonu çerçevesinde Afganistan'da asker bulunduran Türkiye, 2021'de ülkenin Taliban tarafından ele geçirilmesi sonucu ülkeden ayrılmıştır. Mali Cumhuriyeti ve Orta Afrika Cumhuriyeti'nde de asker bulunduran Türkiye, bu ülkelere BM Çok Boyutlu Entegre İstikrar kapsamında asker bulundurmaktadır. BM Barışı Sağlama çerçevesinde Türkiye, 2006 yılında Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde de asker bulundurmuş ve barışı sağlamak adına destek vermiştir. BM kapsamında askeri destek sağladığı bir diğer ülke de Kosova'dır (Oğuzlu 2013: 4-7).

Kaddafi sonrası Libya'da yaşanan siyasi ve askeri bölünmüşlük ülkeyi çatışma ortamına dönüştürmüştür. Libya'da kalıcı barışın, siyasi istikrarın ve güvenliğin sağlanması adına Türkiye, Libya ile 2019 yılında *Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Anlaşması* imzalayarak askeri anlamda Ulusal Birlik Hükûmetine destek vermiştir. Libya konusunda ilk tezkere 2020 yılında kabul edilmiş olup 21 Haziran 2022'den itibaren 18 ay uzatılmıştı. İlk tezkere süresinin bitimine yakın Kasım 2023 tarihinde ikinci bir tezkere kabul edilmiş ve 2 Ocak 2024 tarihinden başlamak üzere Türk askerlerinin Libya'daki görev sürelerinin 24 ay uzatılmasına karar verilmiştir. Libya'da asker bulunduran Türkiye, yakın gelecekte burada bir askeri merkezin kurulması için Libya'nın meşru Ulusal Birlik Hükûmetinden teklif alabilir (Yılmaz ve Karadağ 2023).

Türkiye, Sudan'da asker bulunduruyordu. Ancak 2019 yılında yaşanan askeri darbe ve iç çatışma ikili ilişkileri durma noktasına getirmiştir (Tüysüzoğlu 2019: 334-335). 2021 yılında Türkiye-Sudan arasında *Askeri Mali İşbirliği Anlaşması* ile *Nakdi Yardım Uygulama Protokolü* gibi bir dizi anlaşma imzalanmış olsa da ülkede etkili bir güç haline gelen ve 30 yıllık Ömer el-Beşir iktidarını deviren Hızlı Destek Kuvveti (HDK), yönetime geldi. Ancak iç çatışmalarda herhangi bir duraksama yaşanmadı. Aksine HDK ile Sudan'daki Demokratik Sivillik Güçler

Koordinasyonu (DSGK) arasında şiddetli çatışmalar devam etti. İşte böyle bir ortamda Türkiye, Sevakin Adası'nda bir askeri merkez kurmaktan vazgeçmek zorunda kaldı. Ayrıca daha önce 2013 yılında Sudan Hükûmetiyle imzaladığı tarım arazilerini kiralama ve işletme anlaşması da yaşanan son gelişmelerden dolayı Sudan'da bulunan Türk Sudan Uluslararası Tarım ve Hayvancılık Anonim Şirketi de Cumhurbaşkanlığı kararı ile 1 Aralık 2023 tarihinde tasfiye edildi (URL-7 2023). HDK ile DSGK arasında devam etmekte olan çatışmanın durdurulması, ülkeye yardımların gönderilmesi ve yeni bir düzenin oluşturulması adına HDK ile DSGK liderleri arasında 2023 yılı Aralık ayının sonlarında Etiyopya'nın başkenti Addis Ababa'da bir görüşme gerçekleşti. Görüşmenin neticesi ülkede barışı sağlamak ve ülke dışından maddi destek almak oldu. Buradan hareketle Türkiye'nin yakın bir gelecekte tekrar Sudan'da var olacağı, yapılacak anlaşmalar çerçevesinde Sudan'da kuvvetle muhtemel bir askeri merkez kurabileceğinden bahsetmek mümkün görülmektedir (Satti 2024).

Sudan'da yaşanan bu gelişmeler iki ülke arasındaki tarımsal, hayvansal ve askeri ilişkileri olumsuz etkiledi. Dolayısıyla Türkiye'nin Sudan'dan çekilmesine de yol açtı. Buna rağmen Türkiye'nin bölgesel ve küresel askeri girişimleri oldukça önemli bir politik uygulama olarak görülmektedir. Zikredilen bu askeri faaliyetler arasında en büyük askeri eğitim merkezi olarak inşa edilen merkez ise Somali'deki TÜRK SOM Askeri Eğitim Merkezi'dir (Abdulle ve Gurpinar 2019: 57-60).

TÜRK SOM Askeri Eğitim Merkezinin İşleyiş Yapısı Üzerine Bir Bakış

TÜRK SOM Askeri Eğitim Merkezi veya Somali Türk Görev Kuvveti (STGK) Komutanlığı Merkezi, Somali Silahlı Kuvvetlerinin başta eğitim-öğretimi olmak üzere askeri alt yapının, lojistik sistemlerinin iyileştirilmesinin yanı sıra Somali Silahlı Kuvvetlerinin yeniden yapılandırılmasını sağlamak amacıyla Somali Devletine destek vermektedir. Merkezi Mogadişu'da bulunan TÜRK SOM, Somali devletinin milli eğitim sistemi kapsamında şartları sağlayan öğrencilere eğitim vermektedir. TÜRK SOM eğitim merkezi aynı zamanda Türkiye'nin yurt dışındaki en büyük denizaşırı askeri merkezi konumundadır. Bir seferde bin askerini yetiştirildiği ve barındırıldığı bu merkezde Somali Silahlı Kuvvetleri'ne asker yetiştirmek amacıyla subay ve astsubay adaylarına eğitim verilmektedir. Eğitim alması gereken adayları Türkiye değil, Somali devleti belirlemektedir. Bu durum Türkiye'nin Somali'deki merkezine yönelik olumlu görüşlerin oluşmasını sağlamıştır (Bayram 2022).

Savunma İş Birliği Kapsamında Türkiye-Somali İlişkileri: Türksom Askeri Eğitim Merkezi Örneği

STGK bünyesinde bulunan Askeri Okul Komutanlığındaki askerler subay ve astsubay rütbesiyle mezun olmaktadır. Birlik Eğitim Komutanlığında ise komando taburları yetiştirilmektedir. TÜRKSOM'da eğitim alabilmek için önce lise öğreniminin tamamlanması, akabinde sağlık raporunun olumlu olması gerekmektedir. Sağlık raporu olumlu olan öğrencilerden fiziki yeterlilik sınavını geçmeleri beklenmektedir. Yeterlilik sınavından sonra ise yazılı sınav ve mülakat yapılmaktadır. Tüm bu aşamaları başarıyla tamamlayan öğrenciler TÜRKSOM Askeri Eğitim Merkezi'nde eğitim almak üzere kayıt yaptırmaya hak kazanmaktadırlar (Şahin 2019: 86-87).

TÜRKSOM'da tüm öğrencilere öncelikle Türkçe dersi verilmektedir. Türkçe dersi Yunus Emre Enstitüsünün görevlendirdiği öğretmenler tarafından verilmektedir. Astsubay sınıfından “astsubay çavuş” rütbesiyle mezun olacak öğrenciler Türkçe ders yılıyla birlikte iki yıl, subay sınıfından “teğmen” rütbesiyle mezun olacak öğrenciler ise üç yıllık eğitime tabi tutulmaktadırlar. Anadolu Ajansı'na röportaj veren STGK Komutanı Hakan Dinçer'in açıklamalarına göre;

“STGK'de, Somali'de bilinen adıyla TÜRKSOM'da Somali Silahlı Kuvvetleri personeliyle birlikte Askeri Okul Komutanlığında subay ve astsubay, Birlik Eğitim Komutanlığında ise komando taburları yetiştirilmektedir. Buradan mezun olan subay ve astsubaylar Türkiye'deki sınıf okulları ve eğitim merkezi komutanlıklarında eğitimlerine devam etmekte, müteakiben Somali'ye dönerek yeni birliklerinde görevlerine başlamaktadır. Birlik eğitimi kapsamında ise temel askerlik eğitimini tamamlayan komando taburları, komando eğitimi için Isparta'ya gönderilmekte, eğitimlerini müteakip, Somali Silahlı Kuvvetleri saflarına katılmaktadır. Bu eğitimler dışında, eğitimini tamamlayarak kıtalarda görev yapan birlik ve personele gerek Anadolu Kışlası'nda gerek diğer kışlalarda tazeleme eğitimleri yaptırılmakta, ilave eğitim ihtiyacı ortaya çıktığında Somali'de veya Türkiye'de eğitim ve kurslar verilmektedir (Anadolu Ajansı 2022).

Aslında Dinçer'in açıklamaları TÜRKSOM Askeri Eğitim Merkezinin işleyiş yapısının kısa bir özetidir. Kısacası TÜRKSOM, Somali açısından Afrika Boynuzundaki gelişmeler bağlamında önemli bir yere sahip olduğu iddia edilebilir.

Türkiye-Somali İlişkilerinde TÜRKSOM Askeri Eğitim Merkezinin Önemi

2017 yılında açılan TÜRKSOM, iki ülke arasında önemli gelişmelere sahne olmuştur. Türkiye açısından en büyük askeri merkezlerden biri olması ve sadece Somali'de değil, Afrika Boynuzunda da Türkiye'nin bölgedeki mevcudiyetini göstermesi bakımından önemli iken, Somali'nin ulusal güvenliğini sağlayabilmek adına attığı önemli adımlardan biri olması itibariyle önem atfetmektedir.

Türkiye Açısından TÜRK SOM Askeri Eğitim Merkezinin Önemi

Türkiye, Afrika Boynuzu ülkeleri olarak bilinen Etiyopya, Cibuti, Eritre, Somali ve 1991 yılında Somali'den ayrılarak tek taraflı bağımsızlık ilan eden; ancak hiçbir ülke tarafından tanınmayan Somaliland ile de ikili ilişkilerinin iyi olması TÜRK SOM'un Mogadişu'da inşa edilmesinde ciddi anlamda zorluk yaşanmamasını sağlamıştır. 2017 yılından bu yana faaliyet gösteren ve 2018'den itibaren de her yıl öğrenci mezun etmeye başlayan TÜRK SOM'un Türkiye'yi bölgede temsil etmesi açısından önemlidir. TÜRK SOM Askeri Eğitim Merkezi, terör örgütünün saldırıları dışında bölge ülkelerinden herhangi birinin hedefinde yer almamıştır. Nitekim TÜRK SOM'un amaçlarından biri bölgede barışı ve güvenliği sağlamak, haydutluk ve korsancılık eylemlerine karşı koymak, yasadışı balıkçılık ve kaçakçılık faaliyetlerini engellemek olduğundan aslında bölge ülkeleri tarafından da olumlu karşılandığı ileri sürülebilir. Bu durum TÜRK SOM Askeri Eğitim Merkezi'nin Türkiye'yi bölgede iyi bir şekilde temsil ettiğini göstermesi açısından önemlidir (Mohamed 2023).

TÜRK SOM'un Somalili askerlere verdiği eğitim neticesinde Somali Hükümetinin El-Şebab terör örgütüyle girdiği mücadelede başarılı olmasını ve birçok bölgeyi El-Şebab örgütünden geri almasını sağlamıştır, dolayısıyla bu durum Türkiye'nin askeri eğitiminin ne ölçüde önemli bir güce sahip olduğunu göstermiştir. En önemli uygulamalardan biri ise TÜRK SOM'un bölge ülkelerini birbirine karşı kışkırtmaya çalışmaması ve sadece Somali'nin değil, bölge ülkelerinin de rahatsız olduğu terör, kaçakçılık, haydutluk, korsancılık gibi güvenliği tehdit eden unsurlara karşı mücadele ediyor olmasıdır (Şahin 2021: 133-135).

Bu açıdan Türkiye'nin sömürü politikasıyla değil, "iki millet, dost ve kardeş devlet" anlayışıyla hareket ettiğini gösteriyor olmasından dolayı önemlidir. Özellikle 1 Ocak 2024 tarihinde Etiyopya ile hiçbir ülke tarafından tanınmayan ve Somali'nin bir parçası olarak kabul edilen Somaliland arasında Addis Ababa'da imzalanan *Ortaklık ve İş Birliği Mutabakat Muhtırası* neredeyse tüm Afrika devletleri tarafından tepkiyle karşılanmış ve Somali Hükümetinin ivedilikle harekete geçmesini sağlamıştı. İşbu anlaşma Türkiye tarafından da tepkiyle karşılanmış ve yapılan açıklamada Türkiye'nin; Somali'nin birliğine, egemenliğine ve toprak bütünlüğüne bağlı olduğu duyurulmuştur (Efesoy 2024).

Harekete geçen Somali Hükümetinin ilk faaliyetlerinden biri Türkiye'den destek almak olmuştur. Bu kapsamda iki ülke arasındaki askeri ve güvenlik iş birliğine ek olarak ekonomik iş

Savunma İş Birliği Kapsamında Türkiye-Somali İlişkileri: Türksom Askeri Eğitim Merkezi Örneği

birliğin de eklenmesiyle 8 Şubat 2024 tarihinde iki ülkenin Savunma Bakanları Yaşar Güler ile Abdülkadir Muhammed Nur, Savunma ve Ekonomik İş Birliği Çerçeve Anlaşması'na imza attılar. Bu anlaşmayla Türkiye, 10 yıl boyunca Somali sularını koruyacağını, deniz kaynaklarının ekonomiye kazandırılacağını, hidrokarbon kaynaklarının aranıp işletilmesini sağlayacağını, terörizme ve dış tehditlere karşı Somali'nin yanında yer alacağını bildirmiştir (Sputnik 2024).

Somali'nin böyle bir girişimde bulunmasının nedenlerinden biri TÜRKSOM Askeri Eğitim Merkezi'ne olan güveninden ve önemli gücünden kaynaklıdır. Zira Etiyopya'nın uluslararası hukuka uygun olmayan Somaliland ile yaptığı anlaşma kapsamında Somali sularında bulunması halinde gerekli adımların atılacağını mesajını da vermiş olmaktadır. Tüm bu gelişmeler TÜRKSOM'un Türkiye açısından ne ölçüde önemli bir temsili merkez olduğunu göstermektedir, dolayısıyla TÜRKSOM Somali açısından da önem arz etmektedir.

Somali Açısından TÜRKSOM Askeri Eğitim Merkezinin Önemi

Somali, sömürge geçmişine sahip bir ülkedir. Bu nedenle birçok sorunla karşı karşıya kalmış ve kalıyor olması doğal karşılanmalıdır. 1960 yılında bağımsızlığını kazanırken iktidar kavgalarıyla sarsılmıştır. Bu kavga ve anlaşmazlıklar çok geçmeden şiddetli bir çatışmaya dönüşerek ülkede bir askeri darbenin yaşanmasına sebebiyet vermiştir. 1969 yılında askeri darbe ile iktidarı ele geçiren Muhammed Siyad Barre, ülkenin yönetiminde uzun yıllar etkili olmuştur. Barre, sömürge öncesi dönemde Somalililerin toprağı olan ve Etiyopya'nın kendi sınırlarına dâhil ettiği Ogaden bölgesini Etiyopya'dan geri almak için bir savaş hazırlığına girişti. Bu durum çok geçmeden 1977-78 yıllarında Somali-Etiyopya arasında Ogaden Savaşı'nın yaşanmasına sebebiyet verdi. Somali güçleri Etiyopya'yı yenilgiye uğratabilirdi, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ile Küba'nın desteğiyle Etiyopya, Somali'yi yenilgiye uğratmıştır. Bu hezimet Somali devleti ve halkları açısından oldukça büyük bir yıkım oluşturmuştur (Elmi 2012: 55-60).

Birçok araştırmaya göre Ogaden Savaşı'ndan sonra Somali'nin ekonomik kaynaklarının büyük oranda azaldığı, halklar arasında derin çatışmaların yaşanmaya başlandığı, siyasi istikrarsızlığın önüne geçilemediği ve iç karışıklığın en üst zirveye tırmanmasına sebebiyet verildiği bir döneme girilmiştir. Bu olumsuzluklara dayanamayan Barre, 1991 yılında ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Barre'nin yokluğu siyasi alanda bir boşluğu oluşturdu. Bu boşluğu doldurmak adına Somali'deki aşiretler harekete geçerek iktidar mücadelesine giriştiler; ancak bu

durum hem ülkeye hem de yurttaşlara büyük zararlar verdi ve Somali'yi 1991 yılında önce ikiye sonra da 1998 yılında üçe böldü. Tek taraflı bağımsızlığını ilan eden ilk bölge 1991 yılında Somaliland oldu. Daha sonra Puntland bölgesi de 1998 yılında özerklik ilan etti. Tam da böyle kaosu bir ortamda farklı gruplardan oluşumlar da ortaya çıktı. Bilhassa önce Somali ve bölge devletlerinde sonra da kıtasal ve küresel alanda adından bahsettiren El-Şebab Örgütü işbu oluşumlardan biri oldu (Magan 2016: 17-19).

2006 yılında El-Şebab ismiyle kurulduğunu ilan etse de bu oluşumun tarihsel geçmişi 2000 öncesine kadar götürülebilmektedir. Çok kısa bir sürede hem ülkede hem de bölgede ve dünyada büyük bir tehdit olan El-Şebab, kurulduğu 2006'dan bu yana özellikle Somali devleti açısından en büyük tehditlerden biri olmuştur. Siyasi iktidar boşluğundan ve anlaşmazlıklardan dolayı Somali'de ciddi bir güvenlik açığının olduğu bu ortamda El-Şebab örgütü giderek genişleme faaliyetleri izlemiş ve kendi görüşüne karşı olanlara yönelik şiddetli saldırı eylemlerinde bulunmuştur (Karr 2022).

1991'den 2012 yılına kadar Somali'de hem devlet başkanları hem de başbakanlar kısa aralıklarla görevde bulunmuşlardır. Devlet başkanlarından bazıları görev sürelerinin bitimine kadar görevde kalmış olsalar da başbakanların kısa ve belirsiz aralıklarla yönetimde olmalarından dolayı birçok sorun çözüme kavuşturulamamıştır. 2009'dan sonra Somali devlet başkan ve başbakanları Somali'deki güvenliği sağlamada ve terörle mücadelede önemli anlaşmalara imza atmaya başladılar. Bu adımlardan hareketle Somalili yetkililer kıta dışı devletlerden destek almak adına önemli askeri-politik faaliyetlere imza attı. Somalili yetkililerin bu politik çabalarına destek veren devletlerden biri de Türkiye oldu. Türkiye 2010 yılında Somali ile bir dizi anlaşma imzaladı. Eğitim, teknik ve bilimsel iş birliğine yönelik mevzular anlaşmada ele alınan konulardandır. Bu anlaşma akabinde özellikle 19 Ağustos 2011 tarihinde o dönem başbakanlık görevinde bulunan mevcut Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Somali'ye kapsamlı bir ziyaret gerçekleştirmiş olması dünya kamuoyunda önemli bir politik haber olmuştur (Şahin 2021: 117-123).

Ziyaret dönüşü çok geçmeden Türkiye ile Somali arasında askerî eğitim alanında iş birliğine gidilmesi için milletlerarası anlaşmanın imzalanmasına karar verilmiştir. 13 Nisan 2012 tarihinde Ankara'da imzalanan anlaşma uyarınca; *“Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Somali Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Askerî Eğitim İş Birliği Anlaşması'nın onaylanması; Dışişleri Bakanlığının 12/9/2012 tarihli ve HUM/4674263 sayılı yazısı üzerine, 31/5/1963 tarihli ve 244*

Savunma İş Birliği Kapsamında Türkiye-Somali İlişkileri: Türksom Askeri Eğitim Merkezi Örneği

sayılı Kanunun 3 üncü ve 5 inci maddelerine göre, Bakanlar Kurulu'na 1/10/2012 tarihinde kararlaştırılmıştır” (URL-1 2012: 1-10). Anlaşma 21 maddeden oluşmaktadır. Askeri Eğitim alanında imzalanan işbu anlaşmada hukuki, mali, idari, sağlık hizmetleri, sosyal ve gümrük gibi konulara da değinilmiştir.

Türkiye, dünya barışının korunmasına yönelik ilk kez Kore Savaşı'na asker göndermişti. Sonraki asker gönderdiği ülke ise Somali olmuştur. Türkiye, BM Somali Harekâtı kapsamında Somali'deki iç karışıklıklara ve ülke içi düşmanlıkların durdurulmasına yönelik barışçıl ve güvenli bir ortamın sağlanması için BM Güvenlik Konseyi'nin 794 sayılı kararı uyarınca, Birleşik Görev Kuvveti adı altında 02 Ocak 1993-22 Şubat 1994 tarihleri arasında bir mekanize bölükle iştirak etmiştir. Ocak 2008'den itibaren Somali açıklarında ve Aden Körfezi'nde giderek artan deniz haydutluğu, korsancılık faaliyetleri ve gıda taşıyan gemilere yönelik yapılan saldırılardan dolayı BM'nin talebi üzerine NATO'nun aldığı kararla Somali'nin doğu kesiminde Dünya Gıda Programı gemilerine refakat etmek amacıyla Ekim-Aralık 2008 tarihleri arasında NATO Daimi Deniz Görev Grubu-2 “Müttefik Destek Harekâtı” kapsamında Türk Deniz Kuvvetlerinden bir fırkateyn görev yapmıştır. Daha sonra bu harekât geliştirilerek “Okyanus Kalkanı Harekâtı” adını almıştır. Bu harekât Aden Körfezi, Arap Denizi ve Somali Açıklarında deniz haydutluğu ile mücadele ederek bölgenin güvenliğini sağlamaya çalışmıştır. Okyanus Kalkanı Harekâtı 15 Aralık 2016 tarihi itibarıyla de sonlandırılmıştır (TSK 2023).

Okyanus Kalkanı Harekâtının sonlandırılmasıyla bölgeden çekilmek zorunda kalan Türkiye, BM'den ve NATO'dan bağımsız bir şekilde daha önce 2010 ve 2012 yıllarında Somali ile imzalamış olduğu anlaşmalar uyarınca Somali devletinin de talebiyle Somali'de TÜRK SOM Askeri Eğitim Merkezinin/STGK Komutanlığının inşasına başlamıştı. Okyanus Kalkanı Harekâtının bitiminden bir yıl sonra Türkiye, Eylül 2017 tarihinde TÜRK SOM'u hizmete açmıştır. Hizmeteye açıldığından bu yana Somali Hükûmeti ile El-Şebab örgütü arasında çıkan çatışmalarda Somali, örgütün egemenliğinde bulunan birçok bölgeyi geri alabilmiştir. Zira ulusal güvenliğini korumada önemli bir gelişme kat edebilmiştir. Bu bağlamda deniz haydutluğuyla, korsancılıkla, terörle mücadelede süreklilik arz eden bir sürece girebilmiştir. Bu yönüyle TÜRK SOM Somali devleti için önemli bir yere sahiptir (International Crisis Group 2023: 7-8).

1 Ocak 2024 Pazartesi günü Etiyopya ile Somaliland arasında imzalanan *Ortaklık ve İşbirliği Mutabakat Muhtırası*, Etiyopya ile Somali'yi karşı karşıya getirmiştir. Muhtıra'ya göre denize kıyısı olmayan Etiyopya, Somaliland'ın topraklarında bulunan Berbera Limanı'nı 50 yıllığına kiralyor ve Liman üzerinden Kızıldeniz'e açılabilir. Bunun karşılığında da Etiyopya'nın, Somaliland'ı resmi olarak tanınması bekleniyor. Ancak Somaliland bölgesi ise her ne kadar 1991 yılında tek taraflı bağımsızlık ilan etmiş olsa da hiçbir ülke tarafından tanınmış değildir, dolayısıyla Somali'nin milli sınırları içerisinde yer alan bir bölge olarak kabul edilmektedir (Republic of Somaliland 2024).

Etiyopya ile Somaliland arasında imzalanan bu muhtıra, Afrika Birliği üye ülkeleri tarafından da tepkiyle karşılanmıştır. Türkiye bu hususla ilgili, uluslararası hukuka uygun davranılması, bölgede yeni gerilimlerin oluşmasına izin verilmemesi gerektiğini duyurmuştur. İşbu muhtıradan sonra Somali, hem Türkiye'den aldığı desteği devam ettirmek hem de bölgede olası bir çatışmanın çıkmasını engellemek adına 8 Şubat 2024 tarihinde *Savunma ve Ekonomik İş Birliği Çerçeve Anlaşması* imzalamıştır. Bu anlaşmayla TÜRKSOM Askeri Eğitim Merkezinin ne ölçüde önemli olduğu Somali için bir kez daha anlaşılmıştır (Yılmaz 2024).

Ayrıca Türkiye'nin Afrika Boynuzundaki tüm ülkelerle dost ve barışçıl politikalar sergiliyor olması da Etiyopya-Somali-Somaliland anlaşmazlığı konusunda büyük bir öneme sahiptir. Somali her ne kadar Türkiye'den önce Mısır, Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan ve ABD gibi ülkelerle anlaşma yapmış olsa da anlaşmaların ülkelerin parlamentoları tarafından onaylanmamış olması sağlıklı bir şekilde ikili ilişkilerde gelişme sağlayamamıştır. Ancak Türkiye ile yapılan anlaşmaların onaylanmış olması Somali için önemli bir adım olarak görülmektedir (Oruç 2024). Kısacası Somali hem ulusal çapta hem de bölgesel alanda var olan sorunların çözümü için Türkiye'yi arabulucu, TÜRKSOM Askeri Eğitim Merkezini de güvenliği muhafaza etmede ana aktör olarak görmektedir.

Türkiye-Somali İlişkilerinde TÜRKSOM Askeri Eğitim Merkezinin Fırsat ve Zorlukları

Türkiye-Somali ilişkileri neredeyse her alanda (ekonomik, siyasi, diplomatik, eğitim, askeri, güvenlik vb.) pozitif yönde ilerleme kaydetmektedir; ancak askeri alandaki iş birliği ve ikili ilişkileri tüm alanlardan önceliklidir. Askeri iş birliği kapsamında ortaya atılan TÜRKSOM Askeri Eğitim Merkezi bu hususta önem taşımaktadır. TÜRKSOM Askeri Eğitim Merkezi her iki ülke açısından fırsatlar ve zorluklar doğurmuştur (Demirtaş 2023: 17-18).

Savunma İş Birliği Kapsamında Türkiye-Somali İlişkileri:

Türksom Askeri Eğitim Merkezi Örneği

Tablo: 1. Millî Savunma Bakanlığı, 2023 Yılı Faaliyet Raporu, 2024, s. 77-78 ve Orhan Karaoğlu, Türkiye'nin Ekonomi Güvenliğinde Askeri Üs Stratejisi, 164-166, çalışmalarından esinlenmiştir.

TÜRKİYE	
FIRSATLAR	ZORLUKLAR
TÜRKİSOM, Türkiye'nin askeri eğitim konusunda güçlü bir ülke olduğunu göstermektedir.	Türkiye, Somali'deki diğer devletler tarafından hedef ülke olarak görülmektedir.
Türkiye, TÜRKİSOM sayesinde hem askeri eğitim tecrübesini yurt dışına taşımış hem de Afrika Boynuzu ülkelerindeki gelişmeleri yakından takip edebilmektedir.	Somali ordusundaki bazı gruplar arasında yaşanan ve Türkiye'yi zor durumda bırakan çatışmaların arkasında TÜRKİSOM'da eğitim almış askerlerin olduğu iddia edilmektedir.
TÜRKİSOM'da askeri eğitim verilmesi ve bunun ülke güvenliğini korumadaki başarısı, sadece Somali Hükümeti'nin değil, Somali halkının da Türkiye'ye olan güvenini arttırmak için bir fırsata dönüşmüş durumdadır.	TÜRKİSOM'un El-Şebab örgütüne karşı elde ettiği başarı bazı çevrelerde rahatsızlık yaratmış ve bu rahatsızlık Türkiye'nin Somali'nin iç siyasetine müdahale ettiği tartışmalarına yol açmıştır.
Somali Hükümeti tarafından talep edilen askerlerin TÜRKİSOM'da eğitiliyor olması, Türkiye'nin sömürgeci bir ülke olmadığını kanıtlamak için önemli bir fırsat olmuştur.	Emperyalist güçlerin ve Somali'nin kalkınmasını desteklemeyen bazı muhalif grupların varlığı TÜRKİSOM'un faaliyetlerini zorlaştırabilmektedir.

Elbette ki fırsatlar ve zorluklar sadece bu maddelerden ibaret değildir. TÜRKİSOM Askeri Eğitim Merkezinde askerlerin eğitimi iki aşamada yürütülür. Bu aşamalardan ilki Askeri Okul Komutanlığı iken diğeri Birlik Eğitim Komutanlığı birimidir. Askeri Okul Komutanlığı'nda subay ve astsubaylar yetiştirilirken, Birlik Eğitim Komutanlığı'nda ise komandolar yetiştirilmektedir. Buradan mezun olanlar doğrudan Somali Silahlı Kuvvetleri'ne katılmamaktadır. Türkiye'ye gönderilmekte ve burada da belli bir eğitim sürecinden geçmektedirler. Eğitim bittikten sonra ise Somali Silahlı Kuvvetleri'ne katılarak göreve başlamaktadırlar (Şahin, 2020: 619-622).

Bu süreç analiz edildiğinde kültürel açıdan da Türkiye için bir fırsat sürecinden bahsedilebilmektedir, dolayısıyla Türk dilinin, gelenek ve göreneklerinin Somalili askerler tarafından doğrudan öğreniliyor olması, milli değerlerin küreselleşmesi bağlamında bir fırsat olarak değerlendirilebilmektedir. Nitekim Türk Silahlı Kuvvetleri komutanları tarafından Somalili askerlere eğitim veriliyor olması, başlangıçta sosyokültürel açıdan zorluklar yaşanıyor gibi görülse de bu durum daha sonra kolaylaşabilmektedir. Türk askerlerine karşı El-Şebab terör örgütünün ani saldırıları günbegün artış gösterebilmektedir. Dahası bazı muhalif grupların da Türkiye'nin

varlığından rahatsız olması, Türk askerlerine yönelik birçok zorluk yaşatabilmektedir; ancak her eğitimin fırsat ve zorlukları vardır. Türkiye açısından yaşanan bu gibi fırsat ve zorluklar Somali Devleti için de yaşanabilmektedir.

Tablo: 2. Mehmet Şah Yılmaz, Somali Devlet Bakanı Muhammed: Türkiye-Somali Savunma ve Ekonomik İş birliği Çerçeve Anlaşması güvenlik gücümüzü artırdı, başlıklı 02.03.2024 tarihli haberinden esinlenerek tasarlanmıştır (şekil yazar tarafından çizilmiştir).

SOMALİ	
FIRSATLAR	ZORLUKLAR
El-Şebab ve diğer örgütlere karşı kıta dışındaki bir ülkeden destek alabilmiştir.	Askeri güç anlamında sıkıntılar yaşadığını göstermektedir.
Güvenliği sağlamada önemli bir adım atmış bulunmaktadır.	Bazı muhalif grupların asılsız iddialarına karşı ülke gündemine ilişkin zorluklarla karşılaşabilmektedir.
BM ambargosu nedeniyle savaş uçakları ve diğer uçaklar satın alınamıyor, bu nedenle Somalili hava kuvvetleri adayları eğitimlerini Türkiye'de alabilmektedir.	Türkiye'nin askeri eğitiminden rahatsız olan devletler Somali ile ikili ilişkilerinde zorluklar çıkartabilmektedirler.
Tarihi bağları Osmanlı-Adal Sultanlığı dönemine kadar uzandığı için bu tarihi bağları güçlü tutma fırsatı bulmuştur.	Somali Silahlı Kuvvetleri içindeki bazı gruplar arasında anlaşmazlıklara neden olan bir görüntü sergilenmektedir.
Askeri işbirliği kapsamında birçok alanda ikili ilişkiler yeniden canlandırılmış, özellikle kıtlık, açlık ve diğer temel ihtiyaçlar konusunda destek alınabilmiştir.	Her ne kadar iç çatışmalar için çözüm üreten bir anlaşma olsa da Babülmendep Boğazı ve Aden Körfezi bölgelerinde çatışmaların artmasına yol açmış görünmektedir.

Tablo 2'den de anlaşılacağı üzere TÜRK SOM Askeri Eğitim Merkezi, Somali açısından sağladığı fırsatlar kadar zorluklar da sunmuştur. Öncelikle Somali içi muhalif grupların izlediği eleştirel politika bunun temel örneklerinden biridir. Bölgesel ve küresel rekabet kapsamında bölgede var olmak isteyen ve Türkiye'yi istemeyen devletlerin Somali'ye yönelik negatif politikalar yürütmesine neden olabilmektedir. Zorluklardan bir diğeri de Somalili askerlerin Türkçeyi öğrenmede ve Türk askerleriyle anlaşmada yaşadıkları zorluklardır. Aslında bu durum çok ciddi bir zorluk olarak da görülmemektedir. En önemli zorluk güvenlik sorununun üstesinden gelebilmektir. Bu hususta Somali devletinin, güvenlik sorununa karşı almış olduğu en önemli çözümlerden biri de Türkiye ile yapmış olduğu askeri iş birliği anlaşmasıdır. Bu anlaşmanın hem

Savunma İş Birliği Kapsamında Türkiye-Somali İlişkileri: Türksom Askeri Eğitim Merkezi Örneği

fırsatları hem de zorlukları olmuştur; ancak fırsatlar zorluklara göre daha ağır basmıştır (Sıradağ, 2022: 393-394).

SONUÇ

Türkiye'nin Afrika ülkelerine yönelik politikası yeni olmamakla birlikte 9. yüzyıla kadar götürülebilmektedir. Osmanlı'nın ardılı olan Türkiye, sömürgeciliğe maruz kalmış Afrika kıtasının bağımsızlığı için daima destek vermiştir. Bu desteği 1950'lerden itibaren bir bağımsızlığını kazanmaya çalışan Afrika ülkelerinin bağımsızlığını hiç düşünmeden tanımakla ve o ülkelerde büyükelçilik açmakla gösterebilmiştir. Siyasi ve diplomatik girişimlerin yanı sıra diğer birçok alanda da iş birliklerine gitmiştir. Siyasi ilişkilerden iktisadi anlaşmalara, sosyokültürel bağların güçlendirilmesinden güvenlik ve gıda yardımlarına, askeri iş birliği alanlarından sivil toplum örgütlerinin faaliyetlerine kadar birçok alanda ikili ilişkilere imza atmayı başarabilmiştir.

Afrika kıtasındaki ülkelerin en temel sorunlarından biri şüphesiz sömürgeciliğin bu toprakları derinden etkilemesi olmuştur. Sömürgecilikle birlikte birçok halkın toprağında ve milli değerlerinde önemli değişim ve dönüşümler yaşanmıştır. Bilhassa sınırlarda yaşanan değişimler oldukça sorunsal bir etkiye neden olagelmıştır. Sömürgecilikten kurtulan ülkelerin sömürge dönemi öncesindeki sınırları kabul etmeyerek sömürgeci devletlerin çıkarları doğrultusunda çizdikleri yapay sınırları aynen kabul etmiş olmaları, bağımsızlıktan bugüne en temel sorunlardan biri haline dönüşmüştür. Her ne kadar sömürgeci devletler Afrika halklarına karşı ciddi insanlık suçu işlemiş olsa da bağımsızlıkla birlikte yapay sınırların devamlılığını isteyen ülkelerin liderleri de bu suça ortak olmuş durumdadırlar. Bugün birçok ülkede yaşanan çatışmalar, oluşan terör grupları, ekonomik istikrarsızlık, güvenlik zafiyeti, siyasi anlaşmazlıklar ve askeri darbeler gibi birçok olumsuz faktörün temelinde yapay sınırlar sorununun çözüme kavuşturulamamasının yattığı iddia edilebilir.

Bu sorunların yanı sıra aynı etnik ve dinden halkların birbirine karşı gerçekleştirdikleri şiddetli saldırılar da söz konusudur. İşbu durum tam da küresel ve sömürgeci güçlerin zamanla yerleştirdikleri “böl, parçala ve yönet” anlayışının temelidir. Somali özeline bakıldığında halkın neredeyse tamamı aynı etnik ve dine sahiptir; ancak gelinen noktada en çok çatışmanın ve kanlı terör olaylarının yaşandığı bir ülke olarak da gündemden düşmemektedir. İç çatışmanın ve istikrarsızlığın başladığı 1991'den bu yana Somali'de sosyal devlet düzeni istenilen seviyeye

gelememiştir. Bilhassa El-Şebab'a yönelik yapılan operasyonların yetersiz kalması Somali Silahlı Kuvvetlerinin tam anlamıyla ülkede güvenliği sağlayamadığını gösterebilmiştir. Bunun üzerine çeşitli ülkelerin bu ülkede askeri üsler inşa etmelerine ve askerlere eğitim vermelerine izin vermiştir. Türkiye de bu anlamda Somali ile ikili anlaşmalar imzalamıştır. Somali devletinin en çok memnun kaldığı ve ikili ilişkilerde günbegün geliştirmeye açık olduğu ülkelerden biri Türkiye olmuştur. Özellikle Türkiye menşeli TÜRKSOM Askeri Eğitim Merkezinin kurulmuş olması ve kısa sürede Somalili subay, astsubay ve komando adaylarına eğitimler vererek binlercesinin mezun olmasını sağlaması ikili ilişkileri daha da canlandırmıştır. Sonuç itibariyle Türkiye-Somali ikili ilişkileri karşılıklılık esasına dayanan, kazan-kazan politikası doğrultusunda seyreden ve eşitlik prensibine dikkat çeken bir anlayışla devam etmektedir. TÜRKSOM Askeri Eğitim Merkezinin Somali'de inşa edilmiş olması Somali devletinin güvenlik imtihanını bir nebze de olsa kolaylaştırmıştır.

Savunma İş Birliği Kapsamında Türkiye-Somali İlişkileri: Türksom Askeri Eğitim Merkezi Örneği

KAYNAKÇA

- Abdulle, A. Y., Gürpınar, B. (2019). Turkey's Engagement in Somalia: A Security Perspective, *A Peer Reviewed Academic Journal for Somali Studies*, 4, 53-71.
- Anadolu Ajansı. (2022). "Somali Kartalları" Mogadişu'daki Anadolu Kışlası'nda yetiştiriliyor. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/somali-kartallari-mogadisudaki-anadolu-kislasinda-yetistiriliyor/2667294> (Erişim: 07.03.2024).
- Ataöv, T. (1977). *Afrika Ulusal Kurtuluş Mücadeleleri*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Yayın No: 411.
- Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü. (2012, 13 Nisan). Türkiye-Somali Askeri Eğitim İş Birliği Anlaşması. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/10/20121010-4.htm> (Erişim: 18.10.2023).
- Bayram, M. (2022, 22 Ekim). Afrika'nın Savunmasında Türkiye. <https://ytb.gov.tr/haberler/afrikanin-savunmasinda-turkiye> (Erişim: 25.10.2023).
- Churchill, W. S. (1965). *The Second World War: War Comes to America*, London: Cassell Publisher.
- Daban, C. (2017). Etiyopya-Somali İlişkileri: Ogaden Savaşı, İ. Ermağan (Ed.), *Dünya Siyasetinde Afrika 4* içinde (249-270), Ankara: Nobel Yayınları.
- Daban, C. (2023). Afrika'da Terör-Terörizm ve Terörizmle Mücadelede Bölgesel Örnekler, İ. Karakaya (Ed.), *Terörizmin El Kitabı: Kavram, Tanım, Nedenleri, Tarihsel Süreci, Türleri, Mücadele Yöntemleri* içinde (513-554), Ankara: Nobel Yayınları.
- Demirtaş, T. (2023). *Türkiye'nin Doğu Afrika Ortaklığı: Öngörüler, Fırsatlar ve Riskler*, İstanbul: SETA Yayınları.
- Doğan, H. (2014). Türk Silahlı Kuvvetlerinin Kamu Diplomasisi Faaliyetleri, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 3(2), 67-90.
- Duman, G., Ferlengez, V. (2018). Setting up overseas Military Bases in Line with International Security, *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 10(3), 97-100.
- Efesoy, C. (2024, 1 Nisan). Dışişleri Bakanlığı: Etiyopya ile Somaliland arasında imzalanan muhtırayı endişeyle karşılıyor. <https://www.aa.com.tr/tr/politika/disisleri-bakanligi-etiyopya-ile-somaliland-arasinda-imzalanan-muhtirayi-endiseyle-karsiliyoruz/3100440> (Erişim: 07.03.2024).
- Elmi, A. A. (2012). *Somali: Kimlik, İslami Hareketler ve Barış*, İstanbul: Açılım Kitap Yayınları.
- Euronews. (2020, 17 Ocak). Türkiye'nin hangi ülkelerde askeri üssü var?. <https://tr.euronews.com/2020/01/17/turkiye-nin-yabanci-topraklarda-askeri-varligi-ne-hangi-ulkelerde-us-bulunduruyor> (Erişim: 05.03.2024).
- Eyryce-Tepeciklioğlu, E., Tepeciklioğlu, A. O. ve Aydoğan-Ünal, B. (2018). Türkiye'nin Sahra-Altı Afrika'da Yürüttüğü Kamu Diplomasisi Faaliyetleri, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 18(4), 605-618.

- Güler, M. A., Kışman, Z. A. (2020). Uluslararası Silah Ticareti ve Savunma Harcamaları, *Uluslararası Ticaret ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 87-97.
- Goldstein, J. S., Pevehouse, J. C. (2015). *Uluslararası İlişkiler*, H. Özdemir (Çev.), Ankara: BB101 Yayınları.
- Hatcho, Y. (2003). The Atlantic Charter of 1941: A Political Tool of Non-belligerent America, *The Japanese Journal of American Studies*, 14.
- Hazar, N. (2018). *Sovyet Tehdidinin Gölgesinde Türk Dış Politikası: Kuzey Afrika Örneği*, Ankara: Dış Politika Enstitüsü Yayınları.
- International Crisis Group. (2023). Sustaining Gains in Somalia's Offensive against Al-Shabaab, *Crisis Group Africa Briefing*, 187, 1-20.
- Jones, K. H. (2021). *Removal of Confederate Names from U.S. Military Bases*, Unpublished Master Thesis, USMC Command and Staff College Marine Corps University.
- Karr, L. (15 Eylül 2022). Al Shabaab's Area of Operations. <https://www.criticalthreats.org/analysis/al-shabaabs-area-of-operations> (Erişim: 19.10.2023).
- Magan, A. I. (2016). *Somalia: Instability, Conflict, and Federalism*, Unpublished Master Thesis, Norwegian University of Life Sciences.
- Mohamed, S. J. (2023, 4 Şubat). Somali Devleti ve Eş-Şebab ile Mücadelesi. <https://ordaf.org/somali-devleti-ve-es-sebab-ile-mucadelesi/> (Erişim: 10.03.2024).
- Musau, B. M. (2022). Uti Possidetis, Self-determination and Conflicts in the Horn of Africa: The Case of Eritrea's Secession from and Border Conflict with Ethiopia, *Journal of CMSD*, 8(2).
- Muslu, F. (2019). *Türkiye'nin Askeri Üs Stratejisi ve Irak*, İstanbul: SETA Yayınları.
- Oğuzlu, T. (2013). Turkey and NATO, *Adam Akademi*, 3(1).
- Ok, E. (2019). *Askeri Üslerin İşlevleri ve Türkiye'nin Denizaşırı Üs Politikası*, Sözlü sunum 12-13 Eylül, Trabzon: 3. Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Kongresi.
- Oruç, H. (2024, 27 Şubat). Türkiye-Somali Anlaşması: Zamanlama, amaç ve kapsam. <https://www.dirilispostasi.com/turkiye-somali-anlasmasi-zamanlama-amac-ve-kapsam> (Erişim: 11.03.2024).
- Özgen, C. (2019). Türkiye'nin Denizaşırı Askeri Üs Kurma Girişimleri: Tespitler ve Geleceğe Yönelik Öneriler, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 8(2), 381-408.
- Republic of Somaliland, (2024). For Immediate Release The Republic of Somaliland Government signs Memorandum of Understanding (MoU) with Federal Democratic Republic of Ethiopia for Seaport Access in Exchange for International Recog, <https://mfa.govsomaliland.org/article/immediate-release-republic-somaliland-government-signs-memor> (Erişim: 10.03.2024).
- Satti, A. (2024). Sudan'daki Hızlı Destek Kuvvetleri, savaşı "koşulsuz olarak" durdurmaya hazır olduklarını bildirdi. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/sudandaki-hizli-destek-kuvvetleri->

Savunma İş Birliği Kapsamında Türkiye-Somali İlişkileri: Türksom Askeri Eğitim Merkezi Örneği

- [savasi-kosulsuz-olarak-durdurmaya-hazir-olduklarini-bildirdi/3098698](https://www.savunma.gov.tr/savasi-kosulsuz-olarak-durdurmaya-hazir-olduklarini-bildirdi/3098698) (Erişim: 10.03.2024).
- Sıradağ, A. (2022). Turkey's Growing Role as a Security Actor in Somalia: Dynamics and Motivations, *Journal of Academic Inquiries*, 17(2), 389-404.
- Sputnik. (2024). Somali Cumhurbaşkanı Mahmud: Türkiye 10 yıl denizlerimizi koruyacak. <https://sputniknews.com.tr/20240221/somali-cumhurbaskani-mahmud-turkiye-10-yil-denizlerimizi-koruyacak-1080967738.html> (Erişim: 10.2024).
- Şahin, G. (2019). İstikrara Katkı Yapan Uluslararası Misyon ve Kurumlar, G. Şahin (Ed.), *Barış, İstikrar ve Kurumsallaşma* içinde (80-87), İstanbul: Milli Savunma Üniversitesi Yayınları.
- Şahin, G. (2020). Somali'de Güvenliğe Kapsamlı Yaklaşım ve İstikrara Katkı Yapan Uluslararası Misyonlar, R. S. S. Biçer ve A. Yıldız (Ed.), *Yeni Dünya Ekonomi ve Güvenlik Mimarisi* içinde (611-622), İstanbul: TASAM Yayınları.
- Şahin, M. (2021). Türkiye'nin Somali Politikasının İncelenmesi: 2011-2020 Dönemi, *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 9(1), 109-147.
- Tareke, G. (2000). The Ethiopia-Somalia War of 1977 Revisited, *The International Journal of African Historical Studies*, 33(3), 635-667.
- TSK (t.y). Barışı Destekleme Harekâtı. <https://www.kkk.tsk.tr/bdh.aspx> (Erişim: 20.10.2023).
- Tüysüzöğlü, G. (2019). Kızıldeniz'e Odaklanan Güç Mücadelesi: Sebepler ve Aktörler, *Ortadoğu Etütleri*.
- United Nations. (1960, 14 Aralık). Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples: General Assembly Resolution 1514 (XV) of 14 December 1960. <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/Independence.aspx> (Erişim: 18.06.2023).
- United Nations. (1962, 14 Aralık). General Assembly resolution 1803 (XVII) of 14 December 1962, Permanent sovereignty over natural resources. <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/resources.pdf> (Erişim: 29.06.2023).
- Yılmaz, A., Karadağ, K. (2023, 12 Ocak). Türk Askerinin Libya'daki Görev Süreleri Uzatıldı. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/turk-askerinin-libyadaki-gorev-suresi-uzatildi/3069434> (Erişim: 26.02.2024).
- Yılmaz, M. Ş. (2024, 3 Şubat). Somali Devlet Bakanı Muhammed: Türkiye-Somali Savunma ve Ekonomik İşbirliği Çerçeve Anlaşması güvenlik gücümüzü artırdı. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/somali-devlet-bakani-muhammed-turkiye-somali-savunma-ve-ekonomik-isbirligi-cerceve-anlasmasi-guvenlik-gucumuzu-artirdi/3153547> (Erişim: 10.03.2024).
- URL-1: Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Just, 1945, s. 11, <https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf> (Erişim: 28.02.2024).

- URL-2: African Union Handbook 2019. Sixth Edition, Addis Ababa: African Union Comission, https://au.int/sites/default/files/pages/31829-file-au_handbook_2019_english.pdf (Erişim: 21.07.2023).
- URL-3: Border Disputes Among African States, AHG/Res.16(I). <http://www.peaceau.org/uploads/ahg-res-16-i-en.pdf> (Erişim: 05.09.2023).
- URL-4: Resmî Gazete. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/10/20121010-4.htm> (Erişim: 04.03.2024).
- URL-5: Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms, As Amended Through April 2010, https://irp.fas.org/doddir/dod/jp1_02-april2010.pdf (Erişim: 06.03.2024).
- URL-6: TSK Askeri Eğitim ve İşbirliği Faaliyetleri. <https://www.tsk.tr/Sayfalar?viewName=AskeriEgitimIsBirligi#collapseOne-ic1> (Erişim: 17.09.2023).
- URL-7: Cumhurbaşkanı Kararı (30.11.2023). Türk-Sudan Uluslararası Tarım ve Hayvancılık Anonim Şirketi'nin Tasfiyesi Hakkında. <https://www.tarimdunyasi.net/wp-content/uploads/2023/12/Resmi-gazete-karar-sudan.jpg> (Erişim: 05.12.2023).

**Savunma İş Birliği Kapsamında Türkiye-Somali İlişkileri:
Türksom Askeri Eğitim Merkezi Örneği**
